

Jurnal teatral finlandez

Luni, 11.08.97. „Tradiționalele” mele gazde finlandeze (spun asta pentru că la ei am stat și anul trecut), actorul Matti Viironen de la T.T.T. și soția sa, Ileana Palli, au fericita idee de a nu mă duce direct la Tampere, ci, mai întâi, la Turku, alt mare oraș al Finlandei, unde vom rămâne o zi întreagă. Aflu despre vechea rivalitate dintre Turku și Tampere, ceva gen Brăila și Galați, dar nu la 20, ci la 200 de kilometri. Și constat că nu numai la Tampere, ci și la Turku există un teatru de vară, și el celebru prin aceea că gradenele sunt dispuse pe o platformă ce se învârtește în timpul spectacolului, astfel încât spectatorii „descoperă” locurile acțiunii și îi urmăresc pe actori în periplusul acestora de la un loc de joc la altul. În acest teatru de vară de la Turku – care a împlinit 40 de ani și în care a jucat și Matti Viironen, originar de aici – se joacă acum musicalul **Zorba**, ale cărui afișe împânzesc orașul. Mi-e greu să mi-l imaginez pe Zorba grecul altfel decât l-a „făcut” Anthony Quinn, după cum mi-ar fi greu să „văd” în **Omul din La Mancha** pe altcineva decât Peter O’Toole. Vizităm teatrul, aflat în imediata vecinătate a unei mori vechi, care „joacă” și ea în anumite spectacole și în care acum e depozitată recuzita, păstrându-se pe pereți afișele și amintirea spectacolelor de odinioară. Mă plimb prin decorul circuiar, pe la „firma” lui Zorba și la casa Bubulinei, la cârciumă și, bineînțeles, la biserică, aflată în centrul decorului, după cum era și centrul comunității. La un alt teatru de vară din Turku se joacă, pentru copii, **Robin Hood**. Nu mă pot împiedica să mă gândesc că la fostele teatre de vară din București nu se mai joacă nimic pentru nimeni. Nu mai există nici măcar grădina „Boema” și, bineînțeles, nimeni nu-și mai aduce aminte de tradiția grădinilor de vară din „Micul Paris”. Iar la costul de azi al biletelor nu e de întrezărit, curând, un „investitor strategic”!

De la Turku plecăm la Naantali, aflat la vreo 20 de kilometri. E un adevărat colț de rai al Finlandei, îmbinând fericit grija pentru păstrarea intactă a vechii localități cu turismul modern, care poate pleca și de la o carte, precum cea a scriitoarei finlandeze Tove Jansson despre „muume”, o simpatică familie de hipopotami, conducând la un altfel de „Disneyland” și la o adevărată industrie de jucării, confecții, bomboane ș.a.m.d., inclusiv seriale de desene animate făcute de japonezi. Doar noi strâmbăm din nas la „Dracula”, pentru a-l „apăra” pe Vlad Țepeș, în timp ce lumea merge înainte și o întreagă industrie americană (inclusiv cinematografică) prosperă și din chestia asta!

Marti, 12.08.97, ora 12,00-12,30. Un scurt cuvânt de deschidere a festivalului, în aer liber, fără farafastăcuri și pomelnice cu toți sponsorii. Îi vedem împreună pe cei trei mari „vinovați” de selecția actualei ediții: regizorii Otso Kautto, Laura Jäntti și Jussi Helminen. Ultimului i se datorează prezența României – pentru prima dată! – la acest festival, cu spectacolul **Săptămâna luminată** de Mihail Săulescu, în interpretarea Naționalului clujean și în regia lui Mihai Măniuțiu, selecționat în urma participării sale la Festivalul de teatru clasic de la Arad, de anul trecut;

● **ora 12,45.** Într-o piațetă vecină a și început spectacolul în aer liber **Hullu Leandre (Leandru nebun)**, ce va fi reluat pe parcursul festivalului în

diverse locuri și la diverse ore. E un teatru de stradă – pare-se, foarte drag finlandezilor –, ce îmbină pantomima cu clovneria și jocul cu obiecte de recuzită (intrând, toate, într-o valiză prăpădită) cu o bogată improvizație în funcție de public și de situațiile concrete. Genul e reprezentat anul acesta, cu brio, de artistul spaniol Leandre Ribera. Face adevărate minuni cu o rolă mare de bandă adezivă, care, prinzându-i-se sub talpa pantofului, va deveni microfonul unui cântăreț, apoi o tandră parteneră de dans ș.a.m.d.;

● **ora 13.** Ca în fiecare an, la Primăria din Tampere are loc o mică recepție în cinstea oaspeților. Și, tot ca în fiecare an, e premiat – cu o sumă substanțială! – cel mai bun actor al anului de la teatrele din Tampere. Mă gândesc că n-ar fi rău să se instituie și la noi o asemenea practică, oficialitățile fiecărui oraș organizator de festivaluri teatrale, fie ele naționale sau internaționale, având posibilitatea să-și manifeste concret prețuirea față de izbânzile actoricești ale teatrului-gazdă. Ce-ar însemna asta pentru actorii de la Timișoara, Galați sau Piatra-Neamț, nici nu mai trebuie să spun;

● **ora 15.** Teatrul din Tampere (T.T., spre deosebire de T.T.T., care, în traducere, ar fi Teatrul Muncitoresc din Tampere) joacă la sala Frenckell (mică, dar foarte bine utilată) piesa **Juoksuaiko**, titlu al cărui echivalent românesc ar putea fi **În călduri**. E o comedie muzicală stropită din belșug cu (mai mult decât) aluzii sexuale, o „comedie maritală” ce încearcă să fie și o satiră a societății finlandeze de după avântul economic care i-a îmbogățit pe mulți în urmă cu vreo trei decenii, făcându-i să-și schimbe nu numai amantele, ci și nevestele. Scrisă și regizată de Harri Virtanen de la T.T., e desigur bine jucată de colegii acestuia și lumea se amuză copios. Nu mi se pare însă de un prea mare interes. Oricum, până să ajungă și la noi „avântul economic”, cu toate consecințele sale, mai e cale lungă;

● **ora 19.** Am ținut să văd **Brand** de Ibsen, chiar dacă era vorba de patru ore în limba finlandeză. Mi-am zis că, dacă nu va fi cazul să rezist, voi pleca la prima sau la a doua pauză, dar am stat

Steven Berkoff în One Man

© Catalanul Leandre Ribera în timpul unei reprezentații de stradă

până la sfârșit, fără să simt „durata” spectacolului. Încă o dată: ea nu există în sine în teatru, totul depinzând de jocul actorilor și de viziunea regizorală. Cu excepția interpretului din rolul titular, fiecare actor susținea mai multe partituri, câțiva chiar cu strălucire. Nu era însă doar un spectacol bun; devenea unul important prin aceea că te obliga să te raportezi la el, să te gândești pe tine și să-ți analizezi viața prin prisma valorilor morale puse în joc cu simplitatea adevărului teatral, implicând valențe poetice și simbolice, fără nici o ostentație. Aveam să aflăm că Takomi Teatteri era o trupă de actori din Helsinki, în majoritatea lor foarte tineri, trupă aflată la prima ei producție, regia spectacolului fiind semnată de Kristian Smeds. (Sunt și în Finlanda destui actori șomeri, și astfel de trupe, bine strunite regizoral, pot să fie și ele o soluție, la care e de reflectat.) Pentru ținuta și nivelul unui festival e foarte important să existe un asemenea spectacol – pe cât de tulburător, pe atât de incitant prin modernitatea mijloacelor sale de expresie – încă din prima zi. Chiar dacă, să zicem, n-ai vedea altele care să-ți placă mai mult, ai de la început satisfacția de a nu fi venit degeaba, de a te fi îmbogățit sufletește cu un lucru pe care nu l-ai fi putut vedea în altă parte.

În dimineața asta, la sediul festivalului, am cerut să văd mai multe spectacole pe texte finlandeze, pentru a cunoaște mai bine acest teatru finlandez, foarte legat de publicul său, care nu se simte căușii de puțin complexat

de ceea ce se-n întâmplă prin ograda altora, unde nu se simte obligat să tragă cu ochiul. E aici ceva din firea finlandezilor și chiar din zbuțumata lor istorie din acest secol XX, care le-a făcut și lor mult rău, fără să le afecteze însă identitatea ființei naționale. (Nu întâmplător, într-un ghid turistic ni se atrage atenția că Finlanda și Anglia sunt singurele țări europene care, în timpul celui de-al doilea război mondial, n-au cunoscut invazia și ocupația.)

Miercuri, 13.08.97, ora 15. La Teatterimonttu, sala Universității din Tampere, cu variabile amplasamente pentru scenă și public, Teatrul „Monplaisir” din Rusia prezintă **Pescărușul** de (după) Cehov, în adaptarea și regia lui Igor Larin. E unul dintre cele mai șocante spectacole ale acestei ediții, „scandalosul” Igor Larin propunându-ne o reprezentație de o oră și zece minute, pe un scenariu care reține din piesa lui Cehov doar patru roluri, ce vor fi jucate de doi actori. Unul e chiar Igor Larin, interpretându-l pe Treplev și mai apoi pe Trigorin, în timp ce Nina Zarecinaia și Arkadina vor fi interpretate de Galina Karelina. Reprezentant al tinerei generații, Igor Larin e născut în 1963, în vreme ce Galina Karelina și-a început strălucita carieră artistică în 1956. Alegându-și din universul piesei cehoviene chiar tema teatrului (și a „formelor noi” în teatru!), Igor Larin ne invită la un spectacol de o neașteptată prospețime și un farmec de netăgăduit, în care ironia acidă la adresa formelor vechi

© Moment din Brand de Henrik Ibsen, în regia lui Kristian Smeds

face casă bună cu autoironia la adresa formelor noi pe care, de altfel, le propune. Foarte modern, dar și foarte puțin „rusească” (stanislavskian), spectacolul nu te lasă nici o clipă indiferent, chiar dacă rămâi cu regretul de a te fi întâlnit prea puțin cu Cehov. „Joacă” realmente în reprezentație și două aripi mari (circa trei metri) de „pescăruș”, pe care Larin le mănuieste cu virtuozitate, făcându-le parcă și pe ele să vorbească. E totuși o „pilulă” a piesei, greu de urmărit de către cei care, eventual, nu o știu dinainte sau care, neînțelegând rusește, nu realizează că e vorba nu doar de patru personaje, ci de mult mai mult decât atât, regizorul alegându-și o „cale de acces” în universul cehovian. Căci spiritul parodic nu e lipsit, totuși, de o paradoxală tandrețe, iar veritabila performanță actoricească scoate „experimentul” din zona arbitrarului, conferindu-i propriul statut artistic.

Ce-or fi având tocmai rușii cu Cehov? Sau ce-or fi având tocmai românii cu Caragiale? Probabil că moștenirea lor e atât de greu de dus mai departe încât se încearcă și astfel de operațiuni de de-structurare și re-structurare, care-și găsesc legitimitatea numai în măsura în care sunt viabile scenice. N-aș zice însă că e un **drum** care poate fi **urmat**. Fiecare creator e liber să-și aleagă „calea de acces”. Bătătorirea ei indică doar epigonismul;

● **ora 18. One man: Steven Berkoff**, la sala mare a T.T.T. Cu o impresionantă fișă de creație în teatru, film și televiziune, „copilul teribil” al englezilor și legenda vie a Living Theatre-ului, Steven Berkoff e „capul de afiș” al actualei ediții a festivalului de la Tampere, fiind prezentat ca atare. (De reținut că nu numai spectacolele, ci și festivalurile au nevoie de **capete de afiș**, în absența lor publicul încercând un soi de insatisfacție generalizată, orice i s-ar oferi.)

Mim extraordinar, dar și scriitor succulent, Steven Berkoff practică un teatru popular prin excelență: nu se „jenează” nici de expresii, nici de gesturi dintre cele mai fruste, pe care știe totuși să le țină în frâu, nelăsându-le să alunece în obscenitate. Secretul alchimic al enormului său succes cred că stă într-o foarte atentă drămuire tocmai a unor astfel de lucruri, dacă ne gândim bine chiar „shakespeariene”. Iar virtuozitatea n-o ia înaintea gândului, ci i se supune. Și, cu pauza de rigoare, poate ține în priză directă, timp de două ceasuri, o sală cu o mie de locuri. E un „fenomen natural” și un „reper cultural” în egală măsură. Iar faptul că nu repetă limitele sau specificul unui gen sau altul (combinând pantomima cu ironia acidă a replicii, a propriului comentariu, ca în dialogul cu câinele, pe care-l „joacă” tot el!) se dovedește cu atât mai productiv sub raport artistic. E genul de spectacol popular făcut să placă publicului și Steven Berkoff știe să-l și surprindă, fiind mereu cu un

pas dincolo de așteptările sale. Greu să plece cineva altfel decât încântat de la un astfel de spectacol.

Joi, 14.08.97, ora 14. Teatrul de vară din Tampere. Reușim să facem rost de un bilet și pentru Dorel Vișan, pe care-l invit să vadă această curiozitate a lumii teatrale: o „sală” turnantă, platforma pe care se află grădenele pentru spectatori învârtindu-se în decorul natural al teatrului de vară, adaptat însă fiecărui spectacol. În vara asta se joacă **Soldatul necunoscut**, ultima parte a unei trilogii, adaptare a unui celebru roman epopeic de Väinö Linna, prezentând lupta finlandezilor în al doilea război mondial. Un bilet costă aici 200 de mărci finlandeze (ceea ce ar însemna aproape 300 000 de lei, la cursul zilei), se joacă și două spectacole pe zi (la ora 14 și la ora 18), însumând zece reprezentații pe săptămână, iar teatrul are 870 de locuri. Biletele sunt practic vândute pentru toată stagiunea estivală, care durează două luni; până acum au avut peste 65 000 de spectatori. Ei vin din toate colțurile țării, cu autobuze speciale, pentru a asista la cele trei ore și jumătate de spectacol în care atmosfera și ororile războiului nu sunt doar sugerate „ca la teatru”, ci făcute să fie cumva „prezente”, să zicem ca în film, pirotehnia având un important rol în această grandioasă superproducție, care, nu mă îndoiesc, e foarte costisitoare. Vom fi așadar în mijlocul exploziilor, focurilor de mitralieră și bombardamentelor, printre cai, căruțe, mașini, camioane, ambulanțe și chiar un tanc, și el adevărat, care chiar trage, „locurile de joc” schimbându-se în permanență, pentru că, în timp ce noi, spectatorii, ne aflăm cu spatele, se montează rapid alte ambianțe, cu alte elemente de decor. Trei-patru turlă de biserică rusească, ivindu-se dintr-o dată pe marginea lacului din preajmă, vor fi suficiente pentru ca acțiunea să se mute în Rusia, în momentul înaintării trupelor finlandeze. Imaginea inițială – un infinit cimitir de cruci albe – va

reveni tulburător în finalul spectacolului, nemaivând nevoie de nici un alt comentariu. Totul se petrece ca și cum am asista la turnarea unui film, rotirea spectatorilor îndeplinind funcția montajului cinematografic. Uneori spectacolul poate părea foarte pueril, însă finlandezii acceptă acest gen de convenție între teatru și film, „trăind“ ororile războiului, prezentate fără menajamente (inclusiv execuții de tineri soldați finlandezi dezertori), dar știind să și râdă sănătos la numeroase replici cu haz ale bunului-simț popular, care îndură, înfruntă și învinge toate vicisitudinile. În timpul celor trei ore și jumătate ale spectacolului – cu o pauză de 20 de minute – ploaia ne-a încercat de vreo trei ori, dar nimeni nu s-a mișcat, făcându-și apariția doar pelerinele de ploaie (pentru că aici, după cum aveam să aflăm, umbrele sunt interzise, spre a nu stânjeni vizibilitatea celorlalți);

● **ora 18.** Preluat de Matti cu mașina, ajung la timp la sala mică a T.T.T. (care are trei săli) pentru a vedea piesa finlandeză **Salvatorul** (e vorba de „tătuțul“ Stalin) de Panu Rajala, în regia lui Tapio Parkkinen. Înțeleg că e vorba de rivalitățile dintre unii lideri politici finlandezi, manipulați de la Kremlin, faptele petrecându-se prin anii '30. Sunt pomeniți Troțki, Kamenev, Zinoviev, iar scena e dominată de tabloul zâmbitor al lui Stalin. Din păcate, trupa Teatrului Municipal din Jyväskylä practică un joc cam învechit (o altă „sugestie“ de epocă?), iar subtilitățile ideologice ale textului finlandez îmi rămân, bineînțeles, străine. Mi-aduc aminte de **Politicile** lui Theodor Mănescu, la care acum nu se mai gândește nimeni. Oare a trecut destul timp pentru ca „teatrul istoric“ să se poată ocupa, la noi, de un personaj de talia lui Lucrețiu Pătrășcanu?

● **ora 24.** Teatrul Centura III din Helsinki prezintă în micuța sală a Casei de cultură a tineretului piesa lui George Tabori **Western evreiesc**, în regia lui Maiju Sallas. Condiția handicapului, fie el fizic – aici, fata evreului – sau moral (rasial) – indianul american pe care ea și tatăl ei îl întâlnesc pe drum –, e despuată de prejudecăți, textul oferind trei partituri excelente, pe care actorii le joacă admirabil. E un spectacol „cameral“, care ar putea fără îndoială să intereseze și la noi, unde problemele rasiale nu se pun atât de acut, dar discriminările există totuși. Dacă interpretul indianului insistă cam mult să fie convingător, rolul evreului e jucat cu o emoționantă simplitate de un mare actor, Erkki Saarela, iar cel al fiicei sale, Ruth, e realizat cu o remarcabilă economie de mijloace artistice, actrița ferindu-se să pedaleze excesiv pe ticurile handicapului fizic. Oricât ar părea de forțată, ipotetica întâlnire a evreului și a fiicei sale cu indianul american, în deșert, devine credibilă prin jocul actorilor și miza pusă în joc. Altfel spus, prin substanțialitatea discursului scenic.

Vineri, 15.08.97, ora 11.30. Întâlnire la sediul festivalului cu directoarea executivă a acestuia, doamna Raija Liisa Selo;

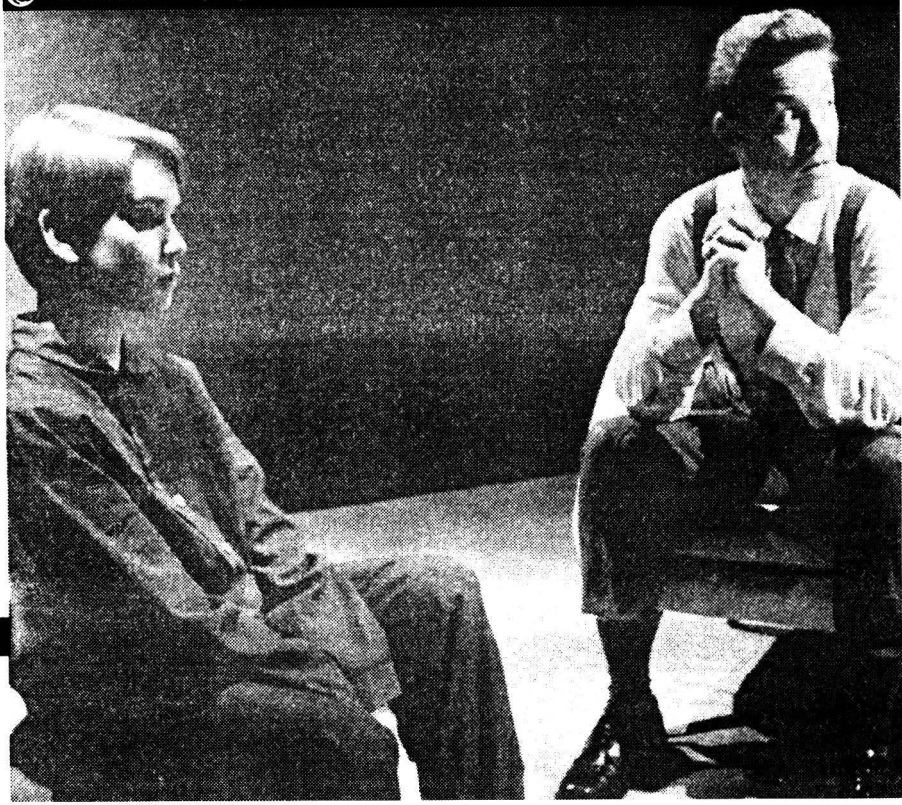
● **ora 13. Lunch** la Tampere Hall, în atât de moderna și totuși somptuoasă sală de concerte (dar și de congrese) a orașului, cu care s-ar putea mândri orice capitală din lume. Mă așteptam să fim mai mulți. Dar nu sunt decât

două mese de câte zece persoane. Organizatorii sunt vreo cinci, dar noi, oaspeții de onoare – printre care, în acest an. mă număr –, vreo cincisprezece. Există și o invitată de onoare, dna Viveca Bandler, fosta directoare a festivalului, acum foarte în vârstă, dar încă foarte spirituală. Toasturile sunt scurte și lumea se simte bine. Stau lângă regizoarea Laura Jäntti, unul dintre directorii artistici ai festivalului, și Hannah Hurtzig, reprezentanta Bienalei de la Bonn, care nu pierde nici un moment pentru a se informa și a informa despre. În fața mea se află gazetarul Roman Doljanski de la Moscova, mai vechea mea cunoștință de la Sibiu, cu care discut posibilitatea invitării spectacolului **Pescărușul** anul viitor la Sibiu, drept care capăt numerele de telefon la care poate fi contactat „teatrul“ Monplaisir din Sankt-Petersburg. Nu are încă un sediu, fiind vorba deocamdată doar de cei doi actori care joacă această producție proprie. Laura Jäntti e interesată de România și speră să poată ajunge la festivalul de la Arad, pentru care încerc să găsesc combatanți. Bem chiar și două pahare de vin, ceea ce, pentru Finlanda, e destul de mult, iar la cafea – spre satisfacția mea – se aduc și scrumiere pentru puținii vicioși de la această masă. Totul durează cam o oră și jumătate, agreabil, decent, fără pupături și efuziuni sentimentale balcanico-bahice;

● **ora 15.** La Teatterimonttu are loc a doua reprezentație cu **Săptămâna luminată**, excelent primită de public. Părerile criticilor și oamenilor de teatru vor fi însă împărțite, ceea ce e normal, ținând cont de faptul că și criticii, până la urmă, tot oameni sunt. Oricum, spectacolul i-a interesat pe toți și, în scurtele impresii pe care le înregistrez pentru televiziune, nu puțini dintre ei (de pildă, Ian Hill din Marea Britanie) sunt de-a dreptul entuziasmați, apreciind nu numai originalitatea – și exotismul! – subiectului, ci și fantezia și inventivitatea regizorală, atmosfera și muzica spectacolului, mijloacele artistice folosite în această tentativă de investigare a universului magic. Intervenția lui Mihai Măniuțiu de acum două zile, la conferința de presă de dimineață – pe care, la recitirea notelor, constat că n-am mai consemnat-o – a

Scenă din Criptograma de David Mamet, în regia lui Michael Baran

avut darul să înlesnească o corectă înțelegere a spectacolului, a conflictualităților pe care le aduce în scenă. Vom vedea ce va spune și presa finlandeză.

Ziarul local din Tampere, „Aamulehti”, de vineri 15 august (deci, după prima reprezentație, din 14 august), sub semnătura lui Anne Välinoro, în ampla prezentare făcută spectacolului, apreciază „originalitatea îmbinării tradițiilor și credințelor arhaice într-un spectacol al ritualului și limbajului gestual”, având cuvinte de laudă și pentru muzica lui Iosif Herțea, „în care etnomuzicologia și-a spus cuvântul până la ultimul sunet”. Tot în „Aamulehti”, sâmbătă 16 august, criticul teatral Markus Määttänen, după ce relatează subiectul și conflictul moral al piesei, apreciază expresivitatea deosebită a montării care îmbină dansurile rituale, în ritmul tobelor, cu simbolurile făcliilor și ale zecilor de lumânări aprinse în „groapa” teatrului. Nu e lipsită de interes nici observația că sistemul de imagini al spectacolului sugerează la un moment dat un Christ înconjurat de zeițăi păgâne, disputându-și întâietatea asupra sufletului celui ce va pleca la cer în Săptămâna luminată. Mult mai rezervat, cunoscutul și temutul critic teatral Jukka Kajava, de la „Helsingin Sanomat” (16.08.1997), vorbește despre o „viziune cvasi-antropologică”, și despre o „zbatere în zona șamanismului”, din spatele măștilor neînțelegându-se însă destul de clar vocile actorilor și sensurile spectacolului, pe care le-a descifrat abia ulterior, citind prezentarea piesei în caietul-program. Ceea ce nu-l împiedică să remarce faptul că „utilizarea instrumentelor muzicale creează o tensiune extraordinară”.

La invitația Ambasadei României în Finlanda și a Asociației de prietenie Finlanda-România, spectacolul clujean avea să fie jucat și la Teatrul Alexander din Helsinki, duminică 17 august, fiind foarte bine primit și considerat chiar cea mai importantă manifestare culturală românească organizată în capitala finlandeză după 1989.

Să revenim însă la după-amiaza zilei de 15 august, când, după spectacolul de la Teatterimonttu, trupa clujeană a fost invitată de Matti Viironen și Ileana Palli la ei acasă, la un **sauna-party**, cei doi având merite substanțiale în perfectarea acestui turneu la Tampere și Helsinki. I-am lăsat pe actori și pe Mihai Măniuțiu în frumoasa grădină a gazdelor mele și, cu un entuziasm, probabil, vizibil scăzut, m-am lăsat condus din nou la teatru, Matti oferindu-se să mă ia la pauză, dacă spectacolul nu va fi bun;

● **ora 18.** La sala mare de la TTT se joacă **Mătușa mea e altfel** de Kari Paukkunen (care semnează și regia) și Leena Tamminen. E de fapt o comedie muzicală (cam „operetistică”), prezentând viața emigranților din Karelia, în zona centrală a Finlandei, zona Hame (unde oamenii sunt temperamentali „altfel”, adică veseli și guralivi). Viața la țară și lumea văzută prin ochii unui adolescent nu-mi spun prea mare lucru, căci trupa din Oulu practică un stil de teatru ceva mai vechi, nefiind prea clar, pentru mine, de ce trebuia adusă în festival.

Noroc că la pauză sunt „preluat” de directorul TTT, Jussi Helminen, care mă invită în biroul lui, unde, la un gin-tonic, ne vom aduce aminte de ediția trecută a festivalului de la Arad, când a selectat **Săptămâna luminată**. Îi spun că spectacolul a fost foarte bine primit de public, chiar în acea după-amiază, fapt care-i

confirmă opțiunea. Vom merge împreună la party-ul de la Matti, unde vom găsi trupa reconfortată, așa cum e și firesc după sauna finlandeză pe care a făcut-o. Nu ezit să fac și eu o saună, pe la 9 seara, înainte de spectacolul polonezilor, despre care Jussi mă asigură că e cel mai bun din festival;

● **ora 22.** Lângă cafeneaua „Plevna”, în incinta fostelor fabrici de textile ale orașului, într-o mare curte interioară, are loc spectacolul **Carmen funebre**, o adevărată

trezire la realitate a celor prezenți, o lecție de responsabilitate umană, pe care teatrul – din când în când și spre meritul lui – știe să și-o asume. Bate un vânt rece, neprietenos, propice de altfel spectacolului care va urma. Spectatorii stau în picioare, în careu, acesta fiind închis pe latura din spate de două mari porți negre, cu turnuri. O „muzică” sacadată, rău-vestitoare, dă semnalul începerii spectacolului. E de fapt un același zgomot infernal, ce crește și descrește în intensitate, și el va reveni pe parcursul reprezentației. Oricum, atmosfera e de război și teroare, nelocalizate în timp și spațiu, căci, trecând prin mulțime, pe catalige de 2–3 metri, își fac apariția, goi până la brâu, dar cu lungi fustanele roșii-sângerii și cu căști medievale ce le acoperă tot capul, doi „învăgători” sau invadatori, în fapt doi torționari ai Puterii, care scot din mulțime, deci din rândul spectatorilor, absolut „aleatoriu”, cinci persoane (cinci interpreți aflați în public), fiind cât se poate de clar că în locul lor putea fi oricare dintre noi. Începe o cumplită alergare și biciuire a celor cinci (patru bărbați și o femeie), de către cei doi torționari, aflați prin poziție și forță deasupra celorlalți, deasupra mulțimii din care facem parte. Disperați, sleiți de puteri în urma acestei biciuiri și hăituirii, cei cinci vor fi obligați să se alinieze, să se dezbrace și să pășească resemnați printre porțile negre, ce se deschid parcă pentru a-i înghiți, ca un crematoriu. O cămașă albă întinsă pe o frânghie e ținută apoi de cinci soldați în uniforme închise la culoare, în ultimul moment apărând o

față a cărei imagine se suprapune pe albul imaculat al cămășii. Va fi prinsă în frânghie și azvârlită în toate părțile de soldații care-și aruncă de la unul la altul o sticlă de băutură, cu al cărei lichid roșu o vor împroșca pe rând pe tânăra față, „însângărând-o”, fără să realizeze că ea putea fi iubita oricărui dintre ei, căci imediat se vor grăbi să arate publicului fotografiile acestor iubite, pe care le păstrează „cu sfințenie”, în timp ce se dedau la toate atrocitățile.

Spectacolul ar putea fi, desigur, „povestit” în continuare, până la cutremurătoarele scene de pârjol finale, în care apare, pe și mai înalte catalige, moartea, sărbătorindu-și victoria – e vorba de un **Cântec funebru!** –, dar nu atât „story”-ul e important aici, cât expresia, de o violență șocantă, tocmai pentru a nu lăsa pe nimeni indiferent. Și asta, cu atât mai mult cu cât vom fi „liniștiți” că lucrurile nu ne privesc, că povestea n-are nimic de-a face cu noi, deși ea se inspiră din ceea ce vedem cu toții zilnic la televizor, războiul bosniac și atrocitățile lui fiind doar una dintre trimiterile posibile. Spectacolul, datorat tinerei trupe poloneze Teatr Biuro Podrozy (Biroul de Turism Teatral), a câștigat

– după cum aflăm din programul festivalului – toate premiile posibile la festivalul de la Edinburgh și toate superlativalele presei („absolut extraordinar”, zice „The Independent”), fiind prezentat până acum, cu același succes, în treisprezece țări. E considerat și aici, la Tampere (așa cum de altfel și merită), **evenimentul** ediției '97 a festivalului, ai cărei organizatori sunt pe bună dreptate mândri să prezinte „un ansamblu care a creat o capodoperă”.

Nu poți să nu remarci, chiar în timpul reprezentației, distanța enormă ce separă acest gen de teatru – **contemporan** nu doar cu numele, ci și prin aceea că se implică în cele mai acute probleme ale actualității cu exemplară responsabilitate – de producțiile cuminiți și comode, aflate din abundență pe toate scenele lumii, inclusiv la Tampere. Sigur că e o formulă de teatru care nu poate fi (și nici nu trebuie să fie) generalizată, dar **atitudinea** unui astfel de teatru față de tot ceea ce ne înconjoară e **pilduitoare**. Nu întâmplător Steven Berkoff, prezent și cu una dintre piesele sale pe afișul festivalului, scria: „Este unul dintre cele mai captivante spectacole teatrale pe care le-am văzut în viața mea”.

După cele 40 de minute de spectacol pleci răscolit în toată ființa ta și umilit de propria-ți nepăsare, consumând vinovat cu a celor din jur. Căci, o dată ieșit din teatru, viața își urmează cursul, e 11 seara și a început marea chermesă a festivalului, care durează toată noaptea,

Imagine din spectacol Carmen funebre al trupei poloneze Teatr Biuro Podrozy

alimentată cu destul alcool, ca să uiți de orice responsabilitate. Poate că oamenii trebuie iubiți, chiar așa urîți cum sunt.

Sâmbătă, 16.08.97, ora 15. La Teatrul Frenckell se joacă decent, modern și curat, piesa **Criptograma** de David Mamet, a cărei premieră mondială a avut loc doar cu un an-doi în urmă. Tradusă în finlandeză și regizată de Michael Baran, jucată de Teatrul Național Finlandez din Helsinki, piesa opune lumea curată a copilăriei, lumii adulților, plină de mistificări. Admir eclerajul spectacolului și simplitatea comunicantă. Oare de când n-a mai apărut la noi o piesă în care lumea să fie văzută și din perspectiva copilului sau a adolescentului? Simt că e ceva adevărat în toată chestia asta și nu mă mir că spectacolul, de numai o oră și jumătate, e viu aplaudat de public;

● **ora 21.** La TTT, în cea de a treia sală și cea mai mică, unde nu am bilet, dar mi se oferă un scaun, prin bunăvoința și trecerea de care se bucură aici Matti Viironen (interpret **Bolnavului închipuit** de Molière, ce va avea premiera pe 2 septembrie), văd o comedie de Kari Heiskanen, **Totul e disperare**. Actorii (doi bărbați și două femei) sunt foarte buni, spectacolul e alert și place publicului, acesta reacționând cu satisfacție mai ales la schimbul de replici, care au și o clară tentă licențioasă. Voi afla, dincolo de cele scrise în program, că e vorba de o reîntâlnire peste ani, perechile constatând că s-au schimbat zadarnic între ele, de vreme ce problemele lor au rămas aceleași. Ceea ce, din câte îmi aduc aminte, e chiar adevărat. Subiectul e generos, iar „problematica”, valabilă oriunde.

Cum am întâlnit frecvent aceeași semnătură în dreptul textului și al spectacolului, vreau să cunosc amploarea actuală a fenomenului în Finlanda. În mod constant există trei regizori care sunt și autori dramatici și un autor dramatic care e și regizor. Nu e vorba de adaptări, ci de piese propriu-zise. Și nu pot să nu mă întreb de ce nici un regizor de la noi, de la Victor Ion Popa încoace, nu încearcă măcar să fie și autor dramatic, și de ce nici un autor dramatic nu mai încearcă să-și regizeze singur piesele, ultimul care a făcut-o fiind, pare-mi-se, Tudor Popescu. Sigur că sunt **meserii** diferite, dar ele se și întrepătrund de multe ori, așa că exclusivismul la care s-a ajuns la noi nu e neapărat un semn de progres în domeniu. De altfel, în cazul autorului și regizorului de la care am pornit, Kari Heiskanen, aflu că el este și un foarte bun actor. Și iată că-mi amintesc acum de strădaniile lui Paul Ioachim la nou-înființatul teatru de proiecte „G. Ciprian” din Buzău, unde și-a regizat în acest an propria-i piesă, **Podul sinucigașilor**, cu o mică trupă, provenind din cea a Teatrului Odeon. Așadar, fenomenul n-a dispărut complet nici la noi, numai că s-a atrofiat sub multiple aspecte, iar rezultatele lui nu sunt prea semnificative în clipa de față. Oricum, ar fi de reținut că exclusivismele nu sunt bune nici în viață, nici în teatru.

Duminică, 17.08.97. Ultima zi a festivalului;

● **ora 10,30.** Întâlnire finală, la sediul festivalului, cu Raija Liisa Selo, directorul executiv al festivalului, funcție

pe care nu o va mai ocupa la anul, așa cum nici Jussi Helminen nu va mai fi director la TTT. Numai că oamenii nu-s dați afară peste noapte, pe motive politice sau pentru că, schimbându-se guvernul, devin automat „incompetenți”. Au avut un contract, știu că acesta va expira și nu văd în faptul că nu vor mai fi directori nici o nenorocire. Sunt deci avantaje indiscutabile în angajarea directorilor prin concurs, dar pe o perioadă determinată. De pildă, în Finlanda, pe cinci ani. Ceea ce nu exclude posibilitatea unui al doilea directorat (e cazul lui Jussi Helminen), care va fi însă și ultimul la teatrul (sau festivalul) respectiv;

● **ora 12.** La Teatrul Frenckell, **Cântecul Volgăi**, în interpretarea Teatrului Satiric din Sankt-Petersburg. E o trupă de numai cinci marionetiști, care și-au scris și textul – deosebit de sensibil –, cu o ironie când acidă, când dulce față de tot ce-a fost, un soi de râsu’-plânsu’ care, iată, poate fi și rusesc. Spectacolul, o adevărată revelație în materie de artă a marionetei, e urmărit cu sufletul la gură de toată lumea. Relația cu marioneta e de o rară gingășie, mânuirea e artă sută la sută, iar inventivitatea și umorul creatorilor de marionete au o finețe indescritibilă. O întregă perioadă istorică, dintre cele mai dificile sau aberante, cu cinci ani înaintea începerii celui de-al doilea război mondial și până către sfârșitul acestuia, e surprinsă prin prisma omului simplu, a îndrăgostiților cărora nu le va fi rezervat un destin prea fericit. Sunt figurați cu o extraordinară fantezie prin doi cai, iar relația lor – omenească până în măduva oaselor – va fi de o nesfârșită tandrețe. Întreg spectacolul e încântător, bogat în sugestii și simboluri, și e jucat cu o credință care poate transfigura orice, dezgropând și apoi îngropând la loc trecutul, în nisipul uitării și al timpului. O excelentă închidere de festival, după care n-ar trebui să mai văd nici un spectacol;

● **ora 14,30.** Fac totuși greșea de a ceda insistențelor dnei Hannah Hurtzig, care pretinde că nu voi cunoaște aproape nimic din teatrul finlandez fără să văd Turkka, drept care, bătaioasă cum e, îmi și face rost în ultimul moment de un bilet la Teatrul din Tampere, cel din fața primăriei, unde are loc spectacolul. Nu se cheamă Turkka, ci **O femeie total satisfăcută** și e vorba de o piesă-carnaval scrisă și regizată de o figură a teatrului finlandez, Jouko Turkka, împreună cu fiul său, Juha Turkka, o așchie sărită, pare-se, nu prea departe de trunchi. Piesa e jucată de Teatrul Municipal din Pori, ce-i drept într-o manieră carnavalescă (apropiată cumva de commedia dell’arte), plină de vervă și, ca urmare, are un mare succes la public. Totuși, după suav-tulburătorul spectacol petersburghez, parcă nu mai merge nimic.

Așa că mă aflu din nou, pentru a-mi scrie notele și a mai adăsta puțin în această caldă și aurie duminică de toamnă finlandeză, pe terasa cafenelei de la TTT, în piața centrală a orașului, unde flutură pentru prima dată, la această a 29-a ediție a Festivalului Internațional de la Tampere, și steagul românesc.

VICTOR PARHON